

דברי תורה והסלידות

פרשת שמות
כ"א טבת
תשפ"ג

גליון שצ"ד
שנה ט'

י"ל ע"י מכון אהל אברהם

להוצאת ספרי מודינו הרב הגאון ר' אברהם בן ציון ביישר שליט"א
רב דשכונת ריב"ל ב"ש

לעי"נ הגה"צ מוהר"ר מאיר רפאל ב"ר ניסן זצ"ל

קול השיעורים
ממורינו הרב שליט"א
073-371-8218

אשר אהיה = ענוה

הענוה כלי מלחמה ליצה"ר

שויתי ה' לנגדי תמיד, ויציר תמיד בעיניו כאלו עומד לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ועי"ז יבא לבחינת יראה וענוה, שפל בעיניו נבזה, נגד גדולתו ורוממותו ית', וידע שכל השגתו ועבודתו הוא כאין נגד מה שצריך לעבוד מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ותמיד ישתוקק לדבק את עצמו לעבודתו ית' ולהשיג שום השגה בתורתו יתב', ולחזות בנועם ה' עכ"ל.

ענוה בכחון

ומ"מ אין שום סתירה לעבודת ה' בשמחה, וכמו שמבואר שם בדבריו הקדושים, דיחשוב, שאע"פ שהוא עתה מרוחק מה' ע"י חטאיו ומעוט עבודתו ית', עכ"ז בטוח בחסדו הגדול שימחול לו על כל חטאיו, ויחננו, שיזכה מעתה לשום עבודה, וזהו "אשר אהיה" שמעתה יהיה עובד ה'.

ובאמת בחינה זו הי' לישראל בהיותם במצרים, וכן כתוב בתורה, שהקב"ה בחר את כלל ישראל, לא מרכבם חשק כו' כי אתם המע"ט וגו' (דברים) ואמרו ז"ל שאתם ממעטין עצמכם לפני, והיינו בחינת ענוה, הרי שישראל אפי' בהיותם בארץ מצרים היו דבוקים בזה הבחינה, ועל ידי זה בחר בהם ה' ונגאלו.

וכן מוזכר באור החיים הקדוש בפרשתנו (ג, יב) וזה לך וגו' ז"ל: דבר זה שאתה מקטין עצמך ואומר מי אנכי, זה לך לאות, כי באמצעות קנייתך מדה זו אנכי שלחתיך, וזה לך האות כי אנכי גמתי הדבר שיהיה שליחות זה על ידך, בהוציאך וגו' על ההר הזה סיני, פירוש ההר הנמוך שבהרים, ואין אני בוחר בהרים הרמים כתבור וחרמון, הא למדת כי אין אני חפץ אלא בנמוכים כמוך, העניו והשפל בעיניך ובהר הנמוך הזה, הרי כי הענוה היה גורם שהוא היה המוציא והשליח.

וממש בסגנון זה מבואר כאן בבית עין, ז"ל: והאיש משה היה ענו מאוד מכל האדם, נבזה בעיניו נמאס ואת יראי ה' יכבד, ולא האמין בעצמו שתהיה גאולה כללות על ידו, והיה חושב בדעתו כי איך יתכן שעל ידי השפל באמת כמותו יצמח גאולה לכללות ישראל, לכך אמר מי אנכי כי אלך אל פרעה וכו', ויאמר לו הקב"ה, כי אהיה עמך, פי' "כי" אדרבה "מחמת" שיש לך שפלות כזה, אני משרה שכינתי עליך, כמו שכתוב אני אשכון את דכא, וכמו שאיתא בחז"ל דכמה גדולים נמוכי רוח לפני הקדוש ברוך הוא, וזה לך האות שאני בוחר רק בנמוכי רוח, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את ה' על החר הזה דייקא קטן שבכולם.

הענוה, הוא אחד מן הדברים שעוור הרבה לאדם כדי שיוכל להתגבר על היצר הרע, והיינו שידע בעצמו גודל שפלותו, ואיך שהוא משוקע בתאוות גשמיות הבלי עוה"ז שאינו עיקר כלל, ועי"ז יוכנע לבבו ויהיה לבו נשבר בקרבו, ובוה ישפיל היצה"ר ויתיש כחו, ודבר זה צריך לעסוק בהם ולעבוד על זה כל יום יום, שלא להסיח דעתו כלל מזה.

הדרך לענוה

והעצה לזה הוא לידע ולחזור על זה כמה פעמים שהעוה"ז הוא כפרוודור לפני הטרקלין, והעוה"ז אין עיקר, וכל תענוגי עוה"ז המה הבל ורעות רוח ואינו תכלית וקיום נצחי רק המה תכלית השפלות ופחיתות ערך, ועיקר העבודה לידע ולהבין שעיקר הבריאה היתה רק בשביל עבודת הבורא ב"ה שהוא קיום נצחי, שאין לו שום דמיון וערך בשום תענוגי עולם הזה כמאמר מי ידמה לך ומי ישוה לך ר"ל שאין שום מעלה דומה במעלה ולא שום ערך למעלת עבודת ה' שנמשך ע"י חיים ממקור החיים ב"ה וב"ש, ועי' בכת עין בפרשתנו שכותב שזהו מרומו בפסוק, וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד (דברים), פי', לדעת כי בשמים שמרמו על בחינת שמיימי בחינת עבודת ה' הוא ממעל בתכלית המעלה כנ"ל, ועל הארץ מתחת ר"ל הארציות שהם תענוגי עוה"ז המה בתכלית מתחת שאין תחתיהם שום דבר שיהיה גרוע מהם.

ועל כן צריך לעבוד ולהתקין את עצמו בעוה"ז בתורה ומצות כדי שיכנס לטרקלין ויקבל שכר טוב בעוה"ב, כי יפה שעה אחת בעוה"ב מכל חיי עוה"ז, ויאמין באמונה שלמה שה' יגמול טוב למי שישמור מצותיו ויעניש כו', ואף על פי שבעוה"ז נראה להיפך, כמאמר חז"ל אין לנו לא משלות הרשעים ולא מיסורי הצדיקים, מכל מקום יאמין באמונה שלימה ששלות הרשעים הוא כדי להשמדם עדי עד כמאה"כ (תהלים) בפרוח רשעים כמו עשב וכו' להשמדם עדי עד, ויסורי הצדיקים הם כדי להרבות שכן בעוה"ב, וכתוב בכת עין בפרשתנו שזהו בחינת אהיה אשר אהיה, פי' אהיה לפרוע מהרשעים ולבטלם לגמרי, גם אשר אהיה ליתן שכר טוב לצדיקים לעתיד לבא, ומסיים שם דמי שיש לו בחינת דעת זו בשלימות בוודאי מואס בכל תענוגי עוה"ז ומניחם, ועוסק בחיי עולם בתורה ומצות כדי לזכות לתענוג האמת, ומזכיר שם לשון "כי עד שלא הרחיק את עצמו מהם (מהעוה"ז) לגמרי אי אפשר להעלות הגשמיות ותענוגי עוה"ז לבחינת הקדושה.

ההשתוקקות מביאה לענוה

ועיין בדבריו המתוקים של הבת עין בפרשתנו, איך שמבאר באריכות הדרך איך לעבוד את ה' בענוה ובשפלות, ז"ל: הנה עיקר בריאת העולם היתה ברא"שית בשביל היראה שנקראת ראשית, שישראל יראו לפני ה', ויקיימו

יעזור הקב"ה, שנוכה לעבוד את השי"ת מתוך ענוה, ובשחון, ושמחה, עדי נוכח לגאולתינו ולפדות נפשינו בכ"א.

פניני הפרשה

רש"י ז"ל כי גם מ"ש בתים לשון רבים, לזה פירש"י בתי כהונה בתי לוי וכו'.

אמנם עדיין היינו צריכים לחסדו ב"ה שיבא הדבר על מכונו בשלימות, כי מה בזה שכבר סיבב שיוכל להולד הצדיק הגואל, אך כיון שלא נחה לבו של אותו הרשע מלהמית ילדי שעשועים אז שלא תלד לבהלה חלילה, השי"ת בחסדו הגדול נתן בלבו שיצוה להשליכה להיאור, ואז עי"ז יצא הדבר שניצל אותו הצדיק ע"י התיבה שעשתה לו אמו, ועי" בת פרעה ככתוב, אמנם אם לא גזר רק על ילדי ישראל לבד לא היה מקום להציל כי הגם שתתן אותו בתיבה, מ"מ בת פרעה לא היתה פשטת ידה כלל להציל, כיון שידעה בבירור תיכף טרם פתחה התיבה שהוא ודאי מילדי העברים, ובודאי לא עברה רצון אביה, לזה נתן השי"ת בלבו לגזור גם עליהם, ואז בתחילת ראיתה את התיבה לא ידעה אם של עברים הוא, וסברה שאפשר שהוא מילדי נכרים, ולזה שלחה ידה וגו' וכאשר פתחה וראתה והנה נער בוכה אז ותחמול עליו, ולזה היטב יצא הצלה להצדיק הגואל.

דברי משה (נתגדל אצל הבעש"ט זי"ע)

את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך.

ענינו המבואר בזוהר (בשלה מו ע"ב) שכל עיקר גלות מצרים היה בנשמתם, והיינו דכתיב וימררו את חייהם, והיינו חיות הקדושה שבהם, והוא גרם להם לשעבד את גופם, והיינו דכתיב את כל עבודתם, שהיא עבודת גופם ממש, והיינו טעמא שלא היה לו כח לשעבד בשבט לוי כפירוש רש"י במה שאמר פרעה לכו לסבלותיכם, והיינו מפני שבט לוי היו אוחזים מדת אבותיהם, וקיימו מצות מילה שקיבלו מאבותיהם כמ"ש הרמב"ם, ולכן לא היה לפרעה כח לשלוט בגופם, משא"כ בישראל שפרקו עול אבותיהם, ולא מלו ולא עסקו בתורה כמשאחז"ל (אבות פ"ג מ"ה) כל הפורק ממנו עול תורה נותנים עליו עול מלכות וכו', והיינו דאמר משה (דברים לג, ח) וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידיך, דהיינו תומיך על המילה כמו שאמר הקב"ה לאאע"ה (בראשית יז, א) התהלך לפני והיה תמים, ואוריך זה התורה כדכתיב (משלי ז, כג) ותורה אור, ואח"כ אמר אשר נסיתו במסה וגו' היינו במסה ומריבה שרבו בני ישראל, ועל נסותם כדכתיב סוף פ' בשלח (ז, ז) לא היה בהם שבט לוי, כדפירש"י בפ' וזאת הברכה (לג, ח), והיינו דסיים כי שמרו אמרתך ובריתך יצורו, והיינו ברית ותורה, וזה נמי הטעם שלא גזר על הנקיבות מפני שלא היה לו כח לשלוט עליהם, לפי שהנשים אינן בני ברית ותורה:

פנים יפות

ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך (שמות א, ג).

כי הנה יש שני בחינות עבודת בני ישראל את הבורא ברוך הוא, וכל אחד מישראל לא נעדר מאחת משתי אלה, בענין התעוררותו אל התורה והתפלה, כת אחת על ידי עוצם הכרתם והשגתם רוממות אלקותו והשגחתו יתברך בפרטי פרטיות ובוהן לבות וכליות, לכן מעורר לבו בקרבו לעבודתו יתברך בכל לב ובכל נפש ומאודו, מחמת הכרת גדולת הבורא ברוך הוא, וזה בחינה המעולה והמובחרת, וכת שניה למיעוט הכרתם והשגתם גדולת הבורא ברוך הוא ובלתי אפשרי לעורר לבם בקרבם אל התורה ועבודה, כי אם באמצעות מעיקים וכדומה כאשר דברנו מזה בפ' הקודם עיין שם, ועל דרך דאיתא בזוהר (ח"ב מו, א) ופרעה הקריב את לבן לאביהם שבשמים.

ויעש להם בתים, פירש"י ז"ל בתי כהונה בתי לוי בתי מלכות להבין לאיזה צורך הודיע לנו הכתוב את כל זה, שתחלה גזר להמילדות להמית את הבנים, ואח"כ כשלא קיימו המילדות להמית צוה להשליכם להיאור, והלא כמה גזירות היה עוד על הבנים שהיו נותנים אותם בתוך החומה וגם היו חורשים אותם, ולא נכתבים רק שנתגלו עי" מ"ש נבניאים (יחזקאל טז ז) רבבה כצמח השדה, כמבואר במדרשים, גם פירש"י ז"ל שמפרש על ויעש להם בתים שרצה לומר בתי כהונה בתי לוי בתי מלכות, אין זה פירוש מספיק על לשון ויעש להם בתים, גם מה שפירש על ויצו את עמו, שגם עליהם גזר בו ביום שנולד משה מה לנו בזה שגזר גם עליהם.

אמנם הכתוב בא להודיענו גודל חסדי המקום עלינו, שגם בעונינו לא עזב חסדו מאתנו, כי זה מה שפרט הכתוב להודיענו היה הכל מאתו ית' כדי לקרב ולהביא את הגאולה, ונתן את אלה בלבבם הגם שהם חשבו להרע, אך אלקים חשבה לטובה, כי הנה ודאי גודל קדושתו של משרע"ה אין להעריכו, וכמו שהעיד עליו התורה ולא קם נביא עוד וגו' אשר דיבר אתו אלקים פנים בפנים, ובודאי הנה גאולה הזאת בלתי אפשרי להיות רק עי" איש קדוש כזה, כי כיון שישאל היו משוקעים מאוד בטומאת מצרים, כנודע שלזה מיהר הקב"ה את הקץ קודם הזמן.

והנה להוציא אותם מטומאה גדולה כזו ולקרבם ולקדשם לעבודתו ית' ולהביאם למדרגה גדולה, לזכות גופם לקבל תורתו יתברך זה בלתי אפשרי שיעשה רק עי" קדוש עליון כזה, וכנודע שמשה הוא היה הממוצע בין ישראל להקב"ה, גם נשמתו היה כוללת כל נשמות ישראל, כמאמר חז"ל (מכילתא בשלח פ"ט) אשה אחת ילדה ס' ריבוא זה משה.

והנה לכשילוד צדיק קדוש כזה אשר קדושתו מבטן כמאמרם (סוטה יב) על פסוק (שמות ב ב) ותרא אותו כי טוב הוא שנתמלא כל הבית אורה, לאו כל אדם זוכה לזה להוליד גוף קדוש כזה, והגם שבאנשים זכרים מישראל אזי יכול הדבר להיות שיזכה איזה צדיק לעלות במעלה גדולה עי" גודל מעשיו הטובים ועבודתו להשי"ת בשלימות גדול ועי" עסק התורה והמצות כנודע, ומכל שכן עמרם שהיה צדיק גדול כמאמרם ז"ל (שבת נח) שמת בעטיו של נחש, שלא טעם טעם חטא כלל, והיה ראוי להוליד בן צדיק גדול כזה, אך בנשים לא שכיחא הדבר, וכמו שחז"ל מתמיהין והקשו, הני נשי במאי זכאין, (ברכות יז) ולזה הקב"ה ברחמי הגדולים שהוא עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות סיבב בדבר ליתן בלב פרעה לחזור ולצוות להמילדות להמית את ילדי ישראל, ובודאי כוונת הרשע היה לתכלית הרשע, אמנם השי"ת חשבה לטובה כי הנה גדול מעלות מסירות נפש על קדושת השם, ואין לך כל דבר בכל המצות שיהא בו כח לזכות אדם את נפשו ולעלות בקודש כמו זה.

והנה עי"ז שיוכד הצדיקת עמדה בנסיון, הגם שמי שאינו מקיים מצות המלך אחת דתו להמית, אעפ"כ מסרה נפשה למות על קדושת השם ולא עשו, ואדרבה ותחינה את הילדים, ולזה עלתה במעלה כזו להיות זוכה להוליד צדיק כזה, וזהו מה שכתב ויהי כאשר יראו המילדות וגו' ויעש להם בתים, רצה לומר שזכתה בעצמותה להיות בית קיבול לקדושה ולהוליד צדיק גדול הגואל ישראל, וזהו כוונת

את אל רוחם להוציא דבורים שלימים, כי אם מהשפה ולחוץ ולא בפה מלא, מול זה בא הרמז בתורה ויעבידו מצרים את בני ישראל, כלומר שעבוד המצריים גרמו בחינת עבודה לישראל, שהקריבו את לבן לאביהן שבשמים, ואולם עבודה כזה אינה מובחרת רק בפה רך ולא בכל רוח ונפש, וזהו ויעבידו מצרים את בני ישראל כמדובר, אמנם אינו רק בפרך בפה רך כנזכר והבן: **אור המאיר**

והחילוק בין שני בחינות אלו, כי כת הראשונה שעובדים את הבורא ברוך הוא מחמת גודל השגת אלקותו יתברך, אזי מכוונים מלאכתם עבודת הקודש בשלימות, ובעת עוסקיהם בתורה ותפלה לבן נכון אתם, להוציא דיבורים בכל מאמצי כחם בפה מלא אותיות שלימות במילוי הארה עליונה, לא כן כת הב' אשר לבן לא נכון אתם, ואינם מעוררים את עצמם לעבוד את הבורא רק מחמת צרה הדוחקת אותם, על דרך ופרעה הקריב, אזי עבודתם רפוי בידם, ולא נאמנה

סיפור

הזכות לארצה את הרבי ותלמידיו בביתו שבכפר לפני כך וכך זמן, התלמידים שישבו סביב השולחן עשו את אוניהם כאפרכסת, כדי לא להחסיר אף מילה מהדו שיח שהתנהל בין הבעל שם טוב ובין הקבצן, נו, ספר לנו מה קרה לך מאז אמר הבעל שם טוב לאורח, והלה פתח את פיו וסיפר: כאשר הרבי אמר לי כי בבואי אליו למעזיבו יברך אותי שאזכה לחיי העולם הבא, ויחד עם זאת יעץ לי להביא עמי מאה חביות של יין משובח, האמנתי בכל דברי הרבי, לא חשבתי פעמיים ומיד מכרתי את כל מה שהיה לי, וקניתי מאה חביות יין, יצאתי לדרך ועברנו ביער, לעת ערב פרצה סערה גדולה וגשם זלעפות ירד, כאילו השי"ת רצה לשלוח שוב מבול לעולם, הדרך נשטפה כליל והעגלות לא יכלו להמשיך ולהתקדם, ירדתי מן העגלה השארתי את הכול בידי העגלונים, והלכתי לחפש בית או פונדק כלשהו שבו אוכל לבלות את הלילה, מרחוק הבחנתי באור קטן שהבהב באפילה, והתחלתי ללכת לאותו כיוון, עד מהרה הגעתי ויצא לקראתי יהודי זקן בעל זקן שיבה והזמין אותי במאור פנים להיכנס פנימה, בפנים הבית היה חם ומאיר וגם הזקן האיר לי פנים עד שהחיה את נפשי, למחרת בבוקר התפללתי, ולאחר מכן נפרדתי ממנו לשלום והלכתי חזרה לעגלות שלי, אולם שוד ושבר, לא מצאתי אותן, הן נעלמו כאילו בלעה אותן האדמה, בהתחלה חרה לי הדבר מאוד ונכנסתי לעצבות, אולם לאחר מכן התאושת וחישבתי לעצמי שבעצם אין לי כלל מה להצטער, כי ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך, ובטח הכל לטובה, התחלתי ללכת בגפי, עד שפגשתי חבורת קבצנים שהצטרפתי אליה ואיתם יחד באתי לכאן למעזיבו.

הקבצן השתתק ועיני כולם פנו עתה לעבר הבעל שם טוב הקדוש, כולם רצו לדעת מה יאמר הצדיק על סיפורו התמוה של היהודי בעל מכנים האורחים, הבעל שם טוב מצידו פנה אל הקבצן ושאלו: האם התחרטת על כך שביקשת ממני ברכה שתזכה לחיי העולם הבא, אולי היית מעדיף לקבל בחזרה את רכושך האבוד? חס וחלילה אמר הקבצן, הרבי שואל, האם אני מסכים להמיר את חלקי בעולם הבא תמורת מאה חביות יין? לא רבי, אני מסכים להישאר כל ימי קבצן ולהיות נע נוד, ולזכות בחיי העולם הבא, הנה, הנה זה מה שרציתי לשמוע ממך, אמר לו הבעל שם טוב, יהודי חייב להיות מוכן לתת את הכול בשביל האמונה, לאכול פת במלח, לשתות מים וליישון על הארץ, ולקבל ייסורים באהבה, אתה קיימת את זה, ולכן תזכה לחיי העולם הבא, חיוך של אושר נשתתף על פניו של הקבצן המרוד, ואילו הבעל שם טוב הקדוש המשיך ואמר: אתה הרי חושב לעצמך: לפני כמה זמן יצאת מביתך ועכשיו אתה תהיה נע נוד יחד עם חבריך זמן רב, טעות היא בידך, בעזרת השם יתברך מחר יגיעו העגלות עם חביות היין שאיבדת ביער, אתה תמכור אותם ברווח גדול, ושוב תוכל לקיים את מצוות הכנסת אורחים בהידור כמו קודם, ועוד יותר מזה, ובנוסף לכך גם תזכה לחיי העולם הבא, הבעל שם טוב קירב מאוד את הקבצן המדומה ודיבר רבות על ערכה הרם של מצוות הכנסת אורחים בעולם הזה ושכרה בעולם הבא, למחרת היום אכן הגיעו העגלות עם החביות כדברי הבעל שם טוב, המכנים האורחים נהיה לעשיר גדול והמשיך להכניס אורחים ביד רחבה.

פעם אחת אמר הבעל שם טוב הקדוש זיע"א לתלמידיו, בואו ואראה לכם מכנים אורחים אמיתי, מיד ציווה לרתום את הסוסים לעגלה להתכונן לדרך ועד מהרה הייתה כל החבורה בדרכה אל יעד בלתי ידוע, הגלגלים של העגלה נעו במהירות וגמאו מרחקים, עלו להר וירדו לבקעה וחזרו חלילה, עד שלבסוף כאשר השמש עמדה לשקוע, הגיעו לכפר ונעצרו ליד בית מרוח, מהפונדק יצא במרוצה יהודי וקרא במאור פנים: "הנה אורחים, אורחים יהודים יקרים", היהודי ניגש אל כל אחד מבני החבורה ובירך אותם לשלום, והזמין אותם להיכנס לביתו, בואו רבותי, היכנסו הביתה, תנוחו קצת, תאכלו משהו ותחיו את נפשותיכם, יחד עם זאת תחיו גם את נפשי, הרי לא בכל יום מזדמן לי כאן לקיים מצוות הכנסת אורחים. "אולי מוטב שניסע לעיר הקרובה" אמר הבעל שם טוב הקדוש, שם יהיה לנו מקווה, נוכל להתפלל בציבור ולשמוע קריאת התורה, אצלי יש גם מקווה, גם ספר תורה ויחד איתכם יהיה גם מגן אמר הפונדקאי שביקש והתחנן שלא יסרבו לקבל את הצעתו ויסכימו להתארח אצלו, הוא הוסיף ואמר כי אם ירצו דווקא להתפלל בשבת בעיר, יוכלו לגשת לשם ברגל כי המרחק אינו עולה על מחצית תחום שבת, בסופו של דבר נאות הבעל שם טוב לבקשת הפונדקאי להתארח אצלו לזמן מה, האיש שאירח אותם, חי בתנאים צנועים למדי, אולם הוא העמיד לרשות האורחים את החדרים הטובים ביותר שבביתו ועשה את הכל כדי להנעים את שהותם אצלו, אחרי שהתפללו מנחה וערבית, הזמין הכפרי את אורחיו להסב ליד שולחן ערוך, והוא אישית עמד עליהם לשרתם, בשבת בבוקר צעדה כל החבורה לעיר הסמוכה כדי להתפלל בציבור, ואילו במוצאי שבת ערך הכפרי מלווה מלכה כיד המלך, ואף הזמין אורחים נוספים מהעיר ומהכפר, ושמוח שמחה גדולה כאילו היה זה אצלו חג גדול, הבעל שם טוב ותלמידיו בילו ימים אחדים במחיצתו של הכפרי ששירת אותם באופן אישי ולא חסך כל מאמץ כדי שירגישו טוב, לפני שנסעו משם, שאל הבעל שם טוב את המארח אם יש לו בקשה מסוימת? "בקשתי היחידה היא שהצדיק יתפלל עבורי שאזכה לחיי העולם הבא", השיב הכפרי, "הדבר שאתה מבקש נתון למעשה בידך", השיב הבעל שם טוב, אבל אם אתה רוצה שאני אברך אותך, תצטרך לבוא אלי למעזיבו, ודרך אגב אוכל לתת לך עצה טובה, הואיל ואצלנו במדינה יש מחסור גדול ביין, כשתבוא אלי כדאי שתיקח איתך מאה חביות יין מהמין המשובח ביותר, תוכל להרוויח על כך טבין ותקילין.

זמן רב עבר מאז הביקור אצל היהודי שהצטיין בהכנסת אורחים, ותלמידיו הבעל שם טוב כבר שכחו ממנו לגמרי, פעם אחת אמר הבעל שם טוב לתלמידיו היום הגיעה לעיירה חבורה של קבצנים, לכו ואמרו להם שאני מזמין אותם לסעודת השבת, התלמידים התפלאו למשמע דברי רבם, מאז ומתמיד נהגו קבצנים וסתם עוברי אורח לבוא לעיירה, כשכל צורכיהם היו על חברת הכנסת אורחים שדאגה להם ללינה ולאוכל, והנה עכשיו מזמין אותם הבעל שם טוב אליו הביתה, כאשר הקבצנים התיישבו ליד השולחן, קרא הבעל שם טוב לאחד מהם והזמינו לשבת לידו, האם אתה מכיר אותי? שאל הבעל שם טוב הקדוש את הקבצן, כן, השיב היהודי הקבצן, הייתה לי

שיעורי הלכה

ממורינו הרב שליט"א

סימן ו'

הקדמה: ברכת אשר יצר משונה הוא מכל הברכות דכל הברכות הם קצרות ומפורשות על הענין שעושים, כמו בברכת הנהנין שכשאוכל לחם אומר המוציא לחם וכו', וכן כולם, וברכות השחר ג"כ כן, משא"כ ברכה זו היא ארוכה, ועיקר הענין שעליה מברכין לא הזכירה כלל בתוך הברכה, וכתב בערוך השולחן וז"ל: ונלע"ד דהאמת כן הוא, דחכמים לא מצאו מקום בברכה זו להזכיר יציאת הנקבים, חדא מפני שאינו ענין כבוד, ועוד דאם נדמה זה לברכת הנהנין אי אפשר, דאף שיש הנאה לאדם בצאת המותרות ממנו, מ"מ בכל ברכת הנהנין הברכה קודם המעשה, ועוד דכל ברכת הנהנין ביד האדם ליהנות או שלא ליהנות, ומעשה זו הוי בהכרח, ואם נדמה ברכה זו לברכת השחר, שהוא על מנהגו של עולם, הלא די פעם אחת ביום, ולפיכך תקנה חז"ל על יצירתו של האדם, שמתוכה מבואר ענין הנקיית בהסתר פנים, שלא תהא מגונה, וזהו טעם הטור והש"ע שפירשו כונת ברכה זו, מה שאין דרכם בכך, שהרי לא פרשנים הם אלא משום דנוגע זה להענין.

האדם אחר כל הברואים כדי שכל מזונו יהיה מוכן לפניו³. ג) קאי על בריאת האדם שעצם בריאתו הוא חכמה נפלאה⁴. ד) שהקב"ה יצר את האדם ונתן בו "חכמה"⁵.

אשר יצר את האדם בחכמה
איכא ד' פירושים בתיבת "בחכמה" (א) דאיכא חכמה בגוף האדם, שהאדם כגוד מלא רוח ואיכא בו נקבים, ועכ"ז הרוח והנשמה אינו יוצא². (ב) שהאלוקים עשה בחכמה שברא את

א. בכל פעם כשיוצאים מבית הכסא, אחר עשיית הצרכים, מברכים אשר יצר את האדם בחכמה וכו'.
ב. ונבאר קצת פירוש הברכה¹.

לבהמה, אומר אשר יצר בחכמה, שכנגד זה יש בו חכמה כמלאכי שרת.
וכתב עוד שם שמצא בספר מגיד תעלומה [מבעל הבני יששכר ז"ע] (ברכות, שם) שפירש על פי דברי המהר"ל מפראג בחידושי אגדות על מאמר חכמו"ל (עירובין כ"א): כל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה, כי ב' דברים נבדלין מן הגוף, החכמה למעלתה והצואה לפחיתתה, לכך המלעיג על דבר הנבדל למעלתה, נידון בדבר הנבדל לפחיתתה, וסיים ע"ז המגיד תעלומה דלכך מברכין אשר יצר בחכמה בעשיית צרכיו ע"ש, שכיון שעשית הצרכים זה שוה בין האדם לבהמה, והחכמה שוה לאדם ולמלאכים, מתחילים באשר יצר את האדם בחכמה שבוה הוא שוה למלאכים, וכתב ע"ז הליקוטי מהרי"ח, ות"ל ית"ש כי הרחק לא התרחקתי ללכת מדבריהם הקדושים.
וכע"ז זה ע"ל נמי בארצות החיים - להמלבי"ם - בארץ יהודא (סק"א), שכתב שעיקר החכמה הוא הנפש השכלית, וכיון שעיקר הברכה הוא על הנפש הטבעית, שבוה האדם שוה לבהמה, וכמו שמסיימים באמת, רופא כל בשר, לכן בפתחה מתחילים באשר יצר את האדם בחכמה, שנתן לו מהחכמה העליונה, וזה דומה להברכה השניה אלקי נשמה.

והא דמודים כאן את הקב"ה על שיצר את האדם אחר מזונותיו, ביאר בב"ח (ומביאו נמי בעטרת צבי (בסק"ב) בשם מו"ר) שהוא מעין עשיית צרכיו, דלאחר שהכין מזונותיו תחלה, יצרו על אופן שיתקיים על ידי מזונותיו אלו, והוא שברא פה המאכיל להכניס בו המאכל, ופה החוטם והאזניים ופי האמה ופי הטבעת שהפסולת יוצא משם.
⁴ כן סובר הב"י שהוא שיטת הטור (שאינו מזכיר מחלוקת רש"י ותוס' הנ"ל), וכן נוקט בשו"ע בשיטה ראשונה, שעצם בריאת האדם הוא חכמה נפלאה, וע"י בב"ח שכתב שהטור סובר ששני הפירושים (של רש"י ותוס' הנ"ל) הם אמת, ולכן לא כתבו.
וע"י עוד באבודרהם (בברכת השחר), שמאריך לבאר החכמה שיש ביצירת האדם, על כל אבר ואבר ע"ש נפלאות.
⁵ כ"כ המהרש"א במסכת ברכות (דף ס' ע"ב), שהחכמה קאי על האדם, שה' נתן חכמה בבריאה של האדם, מה שאצל שאר בעלי החיים.
וע"י בליקוטי מהרי"ח (בסדר ברכת השחר) שהביא מהמדרש בפרשת בראשית, (בגמ' דידן בג' דברים) שבד' דברים אדם דומה למלאכי השרת, ובד' דברים לבהמה, וחשב שם מטיל גללים כבהמה, וכנגד זה חשב שיש בו דעה כמלאכי שרת, ע"ש, לכך לאחר עשיית צרכיו שהוא מהדברים הדומין

¹ ע"י בהקדמה הטעם מדוע פירשו הטושו"ע כוונת ברכה זו.
² כן פירש"י במסכת ברכות (דף ס' ע"ב) שהחכמה קאי על הגוף, שהגוף שוה לנווד מלא רוח, וכשעושים נקב בנוד, יוצא הרוח, והאדם מלא נקבים, והרוח והנשמה אינו יוצא, וזהו דבר פלא, וע"י שם שכמו כן מפרש רש"י הפירוש בסוף הברכה מפליא לעשות, נמצא דהפתיחה של הברכה וגם חתימתו קאי על הפליאה של החכמה.
וע"י במהרש"א (שם בחידושי אגדות), דלפירש"י קאי "בחכמה" אדלמטה, דהיינו בחכמה שברא בו נקבים כו' ע"ש.
³ כן ביאר בתוספות (שם), דהחכמה קאי על זמן יצירת אדם הראשון, וכמו שכתוב במדרש תנחומא ויברא אלקים את האדם בחכמה, שה' ברא את אדם הראשון לאחר כל הברואים כדי שכל מזונו יהיה מוכן לפניו. ומביא שם הגמ' במסכת סנהדרין וז"ל: היינו דאמר בסנהדרין בס"פ אחד דיני ממונות (דף לח) לכך נברא בערב שבת "כדי שיכנס לסעודה מיד", ומסיים שם התוס', דע"כ יסדו אשר יצר את האדם בחכמה.
וע"י במהרש"א (שם) דלפ"י התוספות, ב"חכמה" הוא מלתא באנפי נפשיה, שבראו בחכמה, דהיינו שהתקין מזונותיו מקודם שבראו ע"ש.